

YOLSUZLUK, EKONOMİK BÜYÜME VE KAMU HARCAMALARI: TÜRKİYE İÇİN AMPİRİK BİR ANALİZ

Kadir KARAGÖZ *
Murat KARAGÖZ**

ÖZET

Yolsuzluk konusu, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları üzerindeki etkilerinden dolayı özellikle son otuz yıldan beri iktisatçılar ve diğer kurumlar tarafından oldukça ilgi görmektedir. Yolsuzluk-ekonomik büyüme ilişkisi konusunda başlıca iki yaklaşım mevcuttur. Birinci yaklaşıma göre, yolsuzluklar ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkide bulunmaktadır. İkinci yaklaşım ise yolsuzlukların ekonomik büyümeyi sekteye uğratacağını ileri sürmektedir. Diğer taraftan birçok çalışmada yolsuzluğun ekonomik büyümeyi kamu ve yabancı yatırım harcamaları yoluyla etkilediği ortaya konulmuştur. Bu nedenle yolsuzluk, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında çok-yönlü bir ilişki bulunması akla uygundur. Bu bağlamda anahtar kavram ise kurumsal kalitedir.

Bu çalışmada, yukarıda bahsedilen etkileşim göz önünde bulundurularak Türkiye örneğinde yolsuzluk, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki ekonometrik yöntemler kullanılarak araştırılmaktadır. Analiz sonuçları ekonomik büyüme ile yolsuzluk arasında, büyümeden yolsuzluğa doğru bir nedensellik olduğunu, kamu harcamaları ile yolsuzluk arasında ise bir nedenselliğin bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme, Kamu Harcamaları, Türkiye, Regresyon.

CORRUPTION, ECONOMIC GROWTH AND PUBLIC EXPENDITURE: AN EMPIRIC ANALYSIS FOR TURKEY

ABSTRACT

Corruption has received significant attention among economists and other institutions during the last few decades, given its implications for economic growth and public spending. There are two main approaches about corruption-economic growth nexus. According to first approach corruption has positive effects on economic growth

* Yrd. Doç. Dr., Karaelmas Üniversitesi, İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi, kkaragoz3@hotmail.com

** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi, mk2014@hotmail.com

whereas the second approach maintains that corruption hinders economic growth. On the other hand, a number of studies have shown that corruption affects economic growth through both public and foreign investment spending. Therefore, it is reasonable to think that there may be a multidirectional interaction between corruption, economic growth and public spending. The key notion in this context is the quality of institutions.

Considering above mentioned interrelation, this paper aims to investigate the corruption, economic growth and public spending nexus in Turkish case by employing econometric tools. The results of the analysis show that there exist a unidirectional causal relation between economic growth and corruption, which runs from economic growth to corruption, and no relationship between public spending and corruption.

Keywords: Corruption, Economic Growth, Public Spending, Turkey, Regression.

1. GİRİŞ

Yolsuzluk konusu, özellikle ekonomik büyüme ve kamu harcamaları üzerindeki etkileri nedeniyle son otuz yıldan beri iktisatçılar, hükümetler ve uluslararası ekonomik kuruluşların en yoğun ilgi alanlarından birini oluşturmaktadır. Çürütücü ve yıkıcı etkisi nedeniyle *yolsuzlukla mücadele*, tüm dünyada devletlerin politika öncelikleri arasında ilk sıralarda yer almaya başlamıştır. Bu amaçla yolsuzluğun önlenmesi veya hiç olmazsa azaltılmasına yönelik olarak, yolsuzluğun kaynakları ve çözümleri konusunda çeşitli ülkeler için birçok araştırma yürütülmüştür.

Yolsuzluk kabaca “kamu gücünün özel çıkarlar için kullanılması” şeklinde tanımlanabilir. *Özel çıkar* kavramı, para veya değerli mal temin edilmesi kadar güç ve statü kazanma, hatta geleceğe dönük kazanç ve üstünlük beklentisini de içerebilir (Lambsdorff, 2006: 16). Yolsuzluk kamu görevlilerinin şahsi çıkar sağlamak için kuralları çiğnemesiyle gerçekleşmektedir. Ancak kamu görevlileri farklı kuralları farklı biçimlerde çiğneyebilirler. Bu nedenle, yolsuzluğa yönlendiren sebepler ve yolsuzluğun doğurduğu sonuçlar çeşitlilik arz etmektedir. Yolsuzluğun nedenlerini ve sonuçlarını anlamak, istinasız tümünde de yüksek derecede yolsuzluk hâkim olan gelişmekte olan ülkeler açısından daha çok önem arz etmektedir (Khan, 2006: 216). Tanzi (1998) yolsuzluğa neden olan ve/veya teşvik eden arz ve talep yanlı faktörleri ayırtmaktadır. Toplumda yolsuzluk talebini etkileyen faktörler arasında belli başlıları; düzenlemeler ve yetkilendirmeler, vergi

sisteminin özellikleri, belirli harcama kararları ve piyasa fiyatlarının altında mal ve hizmet alınmasıdır. Yolsuzluk fiilini arz edenler (kamu çalışanları tarafı) bakımından ise en önemli etkenler olarak bürokratik gelenek, kamu kesimi ücret düzeyi, ceza sistemi, kurumsal kontroller, kuralların-kanunların-süreçlerin şeffaflığı ve yöneticilik örnekleri sayılabilir.

Pellegrini ve Gerlagh (2007)'in belirttiği gibi yolsuzluk farklı dönemlerde, farklı derecelerde tüm toplumlara etkileyen geniş kapsamlı bir olgudur. Diğer taraftan yolsuzluk skandallarının tekrar tekrar gösterdiği gibi, rüşvet gelir düzeyi, hukuk sistemi ve yönetim biçimi ne olursa olsun tüm toplumlarda yaygındır. Bununla birlikte, farklı ülkeler yolsuzluk karşısında takındıkları tutum açısından da farklılık arz etmektedirler. Bazı toplumlarda yolsuzluk neticeye ulaşmadan herhangi bir müdahalede bulunulmazken bazı ülkelerde ise bir istisna olarak görülmekte ve müsamaha gösterilmemektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki genel hatları ile irdelendikten sonra üçüncü bölümde ölçüm konusu ele alınmaktadır. Sonraki bölümde Türkiye'deki yolsuzluk olgusu konusunda kısaca bilgi verilmektedir. Yolsuzluk, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların kısa bir incelemesinin yapıldığı dördüncü bölümü takiben, söz konusu ilişkiyi Türkiye örneğinde araştırmak için kullandığımız analiz yöntemi ve elde edilen sonuçlar sunulmaktadır. Çalışma elde edilen bulguların değerlendirildiği altıncı bölüm ile son bulmaktadır.

2. YOLSUZLUK – EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Ekonomik açıdan yolsuzluğun önemi yatırım iklimi üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Öngörülebilir bir ekonomik ortam özel sektör açısından büyük önem taşımaktadır. Yatırımcılar, yatırımlarının ve girişimlerinin getirisini elde edebileceklerine ikna oldukları sürece yatırımlarını sürdüreceklidir. Yolsuzluk ve rüşvetin yaygın olması yatırımların getirileri konusunda belirsizlik doğuracaktır. İstikrarsız bir ekonomik ortam yatırım kararları üzerinde başlıca iki sonuca yol açmaktadır: Birincisi, artan maliyetler yatırımın beklenen getirisini azaltır. İkincisi, belirsizlik ve dolayısıyla risk daha da büyümektedir (Everhart vd., 2007). Mauro (1995, 1998) nun belirttiği gibi, her iki etki de uzun dönemli, sürdürülebilir büyüme açısından hayati önem taşıyan yatırımları kısıtlamaktadır.

Kamu harcamaları / yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi konu alan pek çok araştırma mevcuttur. Bu çalışmaların sonuçları farklılık göstermektedir ve bazen birbirleriyle çelişmektedir. Bazı çalışmalarda kamu harcamalarıyla ekonomik büyüme arasında doğru yönlü bir ilişki bulunduğu sonucuna varılırken (Ram, 1986), diğerleri artan kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini rapor etmektedirler (Landau, 1983; Barro, 1991; Engen ve Skinner, 1992). Diğer bir grup çalışmada ise ilişkinin yönünün zaman içinde değişebildiği (Grossman, 1988; Dowrick, 1997) veya ilişkinin anlamsız olduğu (Kormendi ve Meguire, 1985) bulgusuna ulaşılmaktadır. Tüm bu çalışmalarda hükümetin faaliyetlerini temsilen kamu harcamalarının GSYH'ye oranı veya toplam kamu harcamaları kullanılmaktadır. Araştırmaların diğer grubunda ise (Devejaran v.d., 1996; Kelly, 1997; Kneller v.d., 1999; Cashin, 1995; Diamond, 1989) analiz, hükümet harcamalarının kalite ve kompozisyonu da hesaba katılmaktadır.

Bu yaklaşım farklı harcama bileşenlerinin farklı verimlilik düzeyine yol açtığı, bundan dolayı da büyümeyi farklı şekilde etkileyecekleri düşüncesine dayanmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmaların çoğunda kamunun malî işlemlerine vurgu yapılmaktadır. Hükümetler hukuk kuralları, mülkiyet ve sözleşme haklarının güvence altına alınması ve bürokratik etkinlik yoluyla kurumsal ortamın tümü üzerinde kilit rol oynamaktadır. Bir ülkede kurumların verdiği hizmetin kalitesinin düzeyi ile kendini gösteren hükümet politikalarının etkinliği pek çok faktörden etkilenmektedir ve bu kurumsal mal ve hizmetler kamunun malî işlemlerinden ayrı düşünülemez. Bu nedenle, resmi işlemlerin bünyesinde gerçekleştiği kurumsal yapılar hesaba katılmadan kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırılması yanıltıcı sonuçlara götürecektir (Toatu, 2004).

Yolsuzluk-ekonomik büyüme ilişkisi bağlamında iki zıt yaklaşımın varlığından söz edilebilir. *Etkin yağlama hipotezi* olarak adlandırılan ilk yaklaşıma göre yolsuzluk ekonomik büyüme lehine işlemektedir. Bu yaklaşımın taraftarları (Leff, 1964; Leys, 1965; Nye, 1967; Huntington, 1968; Acemoglu ve Verdier, 1998) yolsuzluğun ekonomiye etkinlik kazandırdığını ve kamu çalışanlarının projelerin gerçekleşmesini kolaylaştırarak veya hızlandırarak ekonomik büyümeye katkıda bulduklarını ileri sürmektedirler. Bu görüşün karşıtları ise yolsuzluğun işlem maliyetlerini ve karar alma süreçlerindeki belirsizliği artırarak ekonomik büyümeyi sekteye

uğrattığını savunmaktadırlar. Bu görüşün taraftarları (Murphy vd.,1993; Birleşmiş Milletler, 1990; Mauro, 1995; Mo, 2001; Monte ve Papagni, 2001) yolsuzluğun ticaret ve yenilikçilik açısından dezavantaj doğurduğunu, özellikle kaynak sıkıntısı çeken girişimcilerin rüşvet ve lobiciliğe yöneldiğini iddia etmektedirler (Anoruo ve Braha, 2005; 43).

LaPalombara (1994) toplam kamu bütçesinin GSYH'ye oranının yolsuzluk düzeyi ile pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Diğer bazı çalışmalarda ise bunun tersi bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmalarda kamu harcamalarının her türünün aynı derecede yolsuzluk potansiyeli taşımadığı, dolayısıyla bir ayırtırmaya gidilmesi önerilmektedir. Bu bakımdan geliri yeniden dağıtıcı harcamaların yolsuzluğa daha fazla yol açacağı savunulmaktadır. La Porta vd. (1999) devletin transfer ve destekleme harcamalarının GSYH'ye oranının yolsuzlukla pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bununla birlikte, bu değişkenin toplam kamu harcamalarıyla yüksek derecede ilişkili olması yukarıda bahsedilen çekinceleri beraberinde getirmektedir. Sonuç olarak, kamu harcamalarının yolsuzluk üzerindeki etkisi konusunda ikna edici kesin bulguların varlığından söz edilemez (Khan, 2006).

Geniş kabul gören görüşe ve ampirik bulgulara göre yolsuzluk gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere nazaran daha yaygındır. Bu nedenle, yolsuzlukla geri kalmışlık arasındaki nedenselliğin yönünü araştırmak yararlı olacaktır. Bu çalışmada, kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, kamu harcamaları da dikkate alınarak, analitik olarak araştırılmaktadır. Kurumsal kalitenin ölçütü olarak yolsuzluk miktarı (prevalansı) kullanılmıştır. Yani, kurumsal kalitenin zayıf olması halinde kamu aktörlerinin keyfi davranışları üzerindeki kısıtlama gevşeyecek, bu da yolsuzluk faaliyetlerine daha fazla rastlanmasına yol açacaktır.

3. YOLSUZLUĞUN ÖLÇÜLMESİ

Bir ülkedeki yolsuzluk olgusunun yapısının araştırılması, diğer ülkelerle karşılaştırılabilmesi veya yolsuzluğun neden ve sonuçları konusunda bir çalışma yürütülebilmesi için öncelikle yolsuzluğun ölçülmesi gerekir. Yasadışı ve ahlâkdışı doğasından ötürü bir ekonomideki yolsuzluğun boyutunu doğrudan ölçmek mümkün değildir, bu nedenle ancak uygun yöntemlerle yaklaşık olarak tahmin edilebilir. Dünya Bankası yolsuzluğun ölçülmesi konusunda dört yaklaşık ölçüt tanımlamaktadır: i) net varlık

değerlemesi, ii) tutuklama ve suçlamalar, iii) anket / röportaj yöntemi, iv) ampirik makroekonomik çalışmalar (Bayar, 2007; 4)

Ülkeler arası karşılaştırmalarda ve ampirik çalışmalarda sık sık kullanılan ölçütler değişik uluslararası kuruluşlar ve bireysel araştırmalara dayanmaktadır. Economic Intelligence Unit, Political Risk Services Inc., Political & Economic Risk Consultancy, World Bank, Price Waterhouse Coopers, World Economic Forum, Freedom House, Transparency International gibi kurum ve kuruluşlar algılanan yolsuzluk düzeyine ilişkin araştırmalar yayınlamaktadırlar. En fazla kullanılan yolsuzluk göstergeleri subjektif verilerden elde edilmektedir. Ancak bu göstergeler bazı çekinceleri içermektedir. Her şeyden önce, algılanan yolsuzluk gerçek yolsuzluğu geriden izleyebilir, bu nedenle de endeksler politika değişiklikleri karşısında yeterince hassas değildir. Bununla birlikte, algılar içsel olabilir. Medya tarafından abartılan gündemdeki konular ve skandallar algıların tecrübeleri aşmasına neden olabilir. Büyük yolsuzluklar gizlice yapıldığı halde endeksler halkın yolsuzluk konusunda bilgi sahibi olduğunu varsaymaktadır. Dahası, yolsuzluk tanımı bir toplumdan diğerine değişiklik gösterebilir. Bir toplumda yolsuzluk olarak değerlendirilen bir olay başka bir toplumda sıradan bulunabilir. Ayrıca, araştırmayı hazırlayan ve yürüten uzmanın değerlendirme ve önyargıları araştırmanın sonucunu etkileyebilir.

Bir diğer tecrübeye dayalı subjektif endeks türü kurum ve kişilerin geçmiş deneyimlerine dayanmaktadır. Bu endeksler, algıya dayalı endekslerin dezavantajlarından uzak olduklarından ülkeler arası karşılaştırmalar için daha uygundur. Fakat oldukça subjektiftirler ve her ülke için mevcut olmayabilirler. Diğer taraftan ölçme hatası da içerebilirler. Kısaca, yolsuzluğu ölçme konusunda kesin ve kusursuz bir ölçüt bulmak çok zordur.

4. TÜRKİYE'DE YOLSUZLUK

Yolsuzluk açısından, diğer pek çok gelişmekte olan ülke gibi, Türkiye de kötü bir karneye sahiptir. Siyasette ve bürokraside yolsuzluk sıkça görülmektedir. Türkiye'de kamu idaresinin her bölümünde, belediyelerde, gümrük kapılarında, vergi dairelerinde, trafikte, tapu dairelerinde, kamu mallarının kiralanmasında ve orman arazilerinde, kamu bankalarından kredi alınmasında ve özel bankalarda yolsuzluk yaygın bir olgudur.

Tablo 1. 1998-2005 arasında Türkiye'nin CPI* performansı

Yıl	Türkiye'nin Puanı	Araştırmadaki Ülke Sayısı	Türkiye'nin Sırası
1998	3.4	85	54
1999	3.6	99	54
2000	3.8	90	50
2001	3.6	91	54
2002	3.2	102	64
2003	3.1	133	77
2004	3.2	145	77
2005	3.5	159	65
2006	3.8	163	60
2007	4.1	179	64

Kaynak: Transparency International – Uluslararası Saydamlık Örgütü web sitesi, www.transperancy.org

1983'ten sonra “hayalî ihracat” dalgası devletin milyarlarca dolar zarara uğramasına neden olmuştur. Hükümet 2001 yılında, biri Enerji Bakanlığı'nda diğeri İçişleri Bakanlığı'nda, iki büyük yolsuzluk operasyonu gerçekleştirmiştir. Birçok kişi görevi kötüye kullanmak ve kamu ihalelerine fesat karıştırmakla suçlanmıştır. Meclis, önceki hükümetin özellikle enerji projeleriyle ilgili üst düzey görevlilerinin de aralarında bulunduğu birçok kişiyle ilgili yolsuzluk iddialarını soruşturmuştur. 2003 yılında, Uzan grubuna ait bir bankaya devlet tarafından el konulmasından sonra bankacılık sektöründe birçok yolsuzluk ve usulsüzlük ortaya çıkarılmıştır. Türkiye OECD'nin rüşvet-karşıtı anlaşmasına imza atmıştır. 2003 yılında Uluslararası Sözleşmelerde Yabancı Devlet Görevlilerinin Rüşvetiyle Mücadele anlaşmasını, Avrupa Konseyi'nin Yolsuzluğa Dair Medenî Kanun'unu, Birleşmiş Milletler'in Milletlerarası Örgütlü Suçlar anlaşmalarını imzalamıştır.

* CPI: Corruption Perception Index-Yolsuzluk Algılama Endeksi). Endeks 0-10 arasında değer almaktadır. 0'a yakın değer ülkede yolsuzluğun arttığına işaret etmektedir.

Her ne kadar Uluslararası Saydamlık Örgütü tarafından derlenen Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde Türkiye giderek daha iyi bir noktaya gelse de hâlâ alt sıralarda yer almaktadır. En kötü döneminde, 2003 yılında 3.1 puanla 133 ülke arasında 77. sıraya kadar gerilemiştir. Sonraki yıllarda Türkiye'nin durumu gitgide düzelmiş 2007 yılında temiz toplum olma yolunda önemli merhale kat etmiş ve araştırma kapsamındaki ülke sayısının artmasına rağmen sıralamada 64. sıraya çıkmıştır (bkz. Tablo 1).

5. KONUYLA İLGİLİ AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Daha önce de bahsedildiği gibi, yasadışı ilişkileri saran gizlilik perdesinden dolayı yolsuzluğa ilişkin sıhhatli veriler elde etmek oldukça zordur. Ancak yolsuzluğun boyutunu tahmin etmek üzere geliştirilmiş değişik yöntemlerden bahsetmek mümkündür. Yolsuzluk algısı konusunda birçok endeks uzunca bir süredir yayınlanmakta olduğundan bazı iddiaları istatistiksel olarak test etmek de mümkün hale gelmiştir. Yolsuzluğun ekonomik belirleyicileri ve daha çok da ekonomik sonuçlarıyla ilgili olarak çok sayıda teorik model ortaya atılmış ve ampirik olarak analiz edilmiştir. Bunlar arasında, yolsuzluğa özel vurgu yapılarak, kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar giderek artmaktadır. Bunlardan bazılarını aşağıda değinilmektedir.

Toatu (2004), Pasifik ada ülkeleri örneğinde yolsuzluğun ekonomik performans üzerindeki etkisini, yolsuzluğun hükümet harcamaları ve/veya kamu yatırımlarının düzey ve dağılımı üzerindeki etkisini incelemek suretiyle araştırmıştır. Çalışmada Temel Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak yolsuzluğa ilişkin alternatif bir ölçüm kullanılmıştır. Analiz sonucunda, yolsuzluğun Pasifik ada ülkelerinin ekonomileri üzerinde, GSYH büyüme oranını % 2 oranında azaltıcı etkide bulunduğu bulgusuna ulaşılmaktadır. Ayrıca çalışmada, yolsuzluk düzeyi ile kamu yatırımları ve/veya kamunun ekonomi içindeki payı arasında çok güçlü bir ilişki bulunduğu ortaya koyulmaktadır.

Mo (2001) yolsuzluk ve aktarma kanallarının GSYH üzerindeki etkisini tahmin etmeye çalışmıştır. Dikkate alınan aktarma kanalları arasında yatırım, beşeri sermaye ve politik istikrarsızlık bulunmaktadır. Çalışmada, yolsuzluk düzeyindeki % 1'lik artışın büyüme oranını % 0,72 azalttığı veya başka bir deyişle, yolsuzluk endeksindeki bir birimlik artışın büyümeyi % 0,55 azalttığı

sonucuna varılmaktadır. Bulgulara göre, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi etkilediği en önemli kanal politik istikrarsızlıktır (toplam etkinin % 53'ü). Mo'nun bulguları arasında ayrıca, yolsuzluğun beşeri sermaye ve kamu yatırım payını azalttığı da yer almaktadır.

Tosun (2003), rassal etkiler sıralı probit modeli kullanarak, 1982-1995 döneminde 44 ülkede yolsuzluğu belirleyen faktörleri araştırmıştır. Çalışmada kullanılan yedi değişken arasında hukuk düzeni, bürokratik kalite, hükümet harcamaları (GSYH'nin oranı olarak) ve kentsel nüfus artış oranının istatistiksel olarak anlamlı belirleyiciler oldukları belirlenmiştir. İlk üç değişken yolsuzluk düzeyini artırıcı, son değişken ise azaltıcı yönde etkide bulunmaktadır.

Monte ve Papagni (2001) devlet görevlilerinin yaptıkları alımlarda ortaya çıkan yolsuzluk olgusunu konu edindikleri çalışmalarında, İtalya için basit bir ekonomik büyüme modeli kurmuş ve yolsuzluğu belirsizlik altında bireylerin tercih ettiği bir ekonomik faaliyet olarak modele dâhil etmişlerdir. Ekonometrik sonuçlar yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki iki ayrı etkisini ortaya koymuştur. Birinci etki özel yatırımlarla, diğeri ise kamu yatırımlarının etkinliği ile ilgilidir. Monte ve Papagni bu sonuçlardan, aslında yolsuzluğu ortadan kaldırmaya dönük politikaların yerel kamu kurumlarının ekonomik büyümeye katkılarını ciddi ölçüde artıracığı fikrine varmaktadırlar.

Salisu (2000) yolsuzluğun belirleyicileri ve etkileri konusundaki birçok teorik ve ampirik konuyu incelemektedir. Öncelikle, yolsuzluğun Nijerya ekonomisindeki etkisini belirlemek için MIMIC model kullanarak yolsuzluğun yaklaşık bir ölçütü olarak kayıt-dışı ekonomiyi tahmin etmektedir. Daha sonra, yolsuzluğun işgücü ve sermayenin yanı sıra bir girdi olarak dâhil edildiği geleneksel bir büyüme modeli kullanarak ekonomik büyüme ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi tahmin etmektedir. Elde ettiği bulgular Nijerya'da yolsuzluğun GSYH'nin büyüme oranını ters yönde etkilediğine işaret etmektedir.

Sarkar ve Hassan (2001), 87 ülkeyi kapsayan bir yatay kesit analizinde yolsuzluğun yatırımların etkinliği ve hacmi, dolayısıyla ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin hipotezi test etmişlerdir. Diğer şeyler aynıyken, yolsuzluk algı endeksindeki %1'lik artışın (yolsuzlukta azalmaya işaret eder) yatırım etkinliğinde %1'den fazla artışa yol açtığı sonucuna ulaşmaktadırlar.

Everhart ve diğ. (2007), yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde insan kaynakları yatırımı, özel ve kamu sermayesi ve denetim gibi pek çok

kanaldan belirleyici olabileceği düşüncesinden hareketle, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki potansiyel etkisini incelemişlerdir. Elde ettikleri bulgular, örneklemedeki ülkelerde yolsuzluk ile kamu harcamaları arasındaki etkileşimin önceki çalışmalarda elde edilen bulgulara nazaran daha belirsiz olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, yolsuzluğun özel yatırımlar üzerindeki etkisinin ise önceki çalışmaların bulgularına göre daha fazla tahrip edici nitelikte olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Diğer taraftan yolsuzluğun denetim üzerindeki etkisinin negatif olduğu da çalışmanın bir başka bulgusudur.

Drury ve diğ. (2006), 1982-1997 dönemi için 100'den fazla ülkeye ilişkin verileri kullanarak, demokratik olan ve olmayan rejimleri ayırt ederek yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Analiz sonuçları demokratik ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı, buna karşın demokratik rejimle yönetilmeyen ülkelerde ekonomik büyümenin yolsuzluktan büyük oranda zarar gördüğünü göstermektedir.

Her ne kadar yapılan analizlerin genelinde yolsuzluğun ekonomik büyümeyi aksattığı sonucuna ulaşıyorsa da aksi yönde bulgulara da rastlanmaktadır. Akai ve diğ. (2006) bu durumun kısmen (ölçme hatası, dışlanan değişkenler ve eşanlılığa bağlı) içsellik sapması (endogeneity bias) ve tahmin sonrası hatalar gibi yöntemsel sorunlardan ileri geldiğini iddia etmektedirler. Kendileri çalışmalarında bu sorunların üstesinden gelmek için A.B.D. için dikkatlice seçilmiş değişkenleri kullanmaktadırlar. Elde ettikleri sonuçlar yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki tahripkâr etkisinin, yukarıda bahsedilen sorunlarla çevrili tahminlerden daha büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Bir başka çalışmada, Akai ve diğ. (2005) yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini değişik zaman dönemlerini dikkate alarak incelemektedirler. İki aşamalı en küçük kareler tahminleri, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde gerçekten olumsuz etkide bulunduğu ve kısa vadede istatistiksel olarak anlamsızken orta ve uzun vadede anlamlı olduğunu göstermektedir.

6. EKONOMETRİK ANALİZ

Yolsuzluğun (Y) kamu harcamaları (KH) ve ekonomik büyüme (EB) üzerindeki etkisini araştırmak için eşbütünleşme ve Granger nedensellik analizinden oluşan bir ekonomik analiz yürütülmüştür. Yolsuzluğun (kişi

başına, A.B.D. doları cinsinden) yaklaşık bir ölçütü olarak Baldemir ve diğ. (2005) tarafından MIMIC model kullanılarak elde edilen yolsuzluk tahminleri kullanılmıştır. Ekonomik büyümenin yaklaştığı olarak reel GSYH ve kamu harcamaları içinde hükümetin genel yatırım harcamaları kullanılmıştır. Tüm değişkenlerin logaritmaları alınmıştır. Örneklem dönemi 1980-2005 yıllarını kapsamaktadır.

Standart zaman serileri ekonometrik yöntemleri değişkenlerin durağan oldukları varsayımına dayanmaktadır. Aksi takdirde genel istatistiksel testler kullanılamamakta ve yapılan çıkarımlar yanıltıcı olmaktadır. Granger ve Newbold (1974)'un belirttiği gibi sıradan en küçük kareler (SEKK) regresyon tahminleri durağan olmayan değişkenlerin varlığı halinde eğer değişkenler eşbütünleşik değilse sahte regresyonlara yol açmaktadır.

Tablo 2. ADF birim-kök testi sonuçları

Değişkenler	Gecikme	Düzy		1. farklar	
		sabit	sabit + trend	sabit	sabit + trend
EB	0	-0,651	-2,554	-6,180 *	-6,067 *
	1	-0,701	-2,112	-3,393 *	-3,331 ***
	2	-0,788	-2,361	-2,490	-2,416
Y	0	-1,164	-1,861	-5,834 *	-5,703 *
	1	-0,903	-1,610	-3,020 **	-2,986
	2	-1,322	-1,650	-2,277	-2,294
KH	0	-0,529	-2,724	-6,326 *	-6,173 *
	1	-0,358	-2,489	-4,906 *	-4,732 *
	2	-0,973	-0,833	-1,973	-1,847

Not: (*), (**), (***) işaretleri %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığa işaret etmektedir.

Bu nedenle, kullanılan yöntemin bir ön-koşulu olarak, serilerin durağanlıkları araştırılmış ve ampirik sonuçlar bu bölümde tartışılmıştır.

Genişletilmiş Dickey-Fuller testinden elde edilen birim-kök testlerinin sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur. Sonuçlar her üç serinin de düzey değerleri itibariyle birim-kök içerdiklerini göstermektedir. Yani, serilerin durağan olmadıklarını öne süren hipotez reddedilememektedir. Bununla birlikte, değişkenlerin birinci farkları dikkate alındığında sıfır hipotezi reddedilerek, serilerin durağan olduklarını belirten alternatif hipotez kabul edilebilmektedir. Buna göre, birinci farklar durağandır ve dolayısıyla değişkenler birinci dereceden bütünleşiktirler.

Her bir serinin durağanlık durumu böylece ortaya koyulduktan ve her bir serinin aynı dereceden homojen olduğu belirlendikten sonra, sonraki adımda değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığı araştırılmaktadır. Bu aşamada serilerin stokastik trendleri arasında uzun dönemde birlikte hareket etme eğiliminin bulunup bulunmadığı incelenmektedir. Değişkenler arasında bir nedensellikten bahsedebilmek için Granger anlamında eşbütünleşik olmaları gerekmektedir. Bu ön-koşulun sağlanıp sağlanmadığı Engle-granger iki aşamalı eşbütünleşme testi veya Johansen-Juselius rank-esaslı eşbütünleşme testi kullanılarak belirlenebilir. Bu çalışmada eşbütünleşme için Johansen-Juselius yaklaşımı kullanılmaktadır.

Aşağıda, Tablo 3’de olabirlik oranı testine göre % 5 anlamlılık düzeyinde değişkenler arasında en az bir eşbütünleşme ilişkisi bulunduğu görülmektedir. Buna göre, Johanse-Juselius eşbütünleşme testi *EB*, *KH* ve *Y* değişkenleri arasında bir uzun dönem ilişkisinin varlığına işaret etmektedir.

Tablo 3. Kısıtsız eşbütünleşme testi sonuçları (İz değeri)

Denklemler sayısı	Öz-değer	İz	5 %	p-değeri
		istatistiği	Kritik değer	
$r = 0$ *	0,6228	43,6402	35,1927	0,0049
$r \leq 1$	0,4064	20,2407	20,2618	0,0503
$r \leq 2$	0,2751	7,7229	9,1645	0,0932

Not: * işareti hipotezin %5 düzeyinde reddedildiğini göstermektedir.

Tablo 4’de Granger nedensellik testi sonuçları verilmektedir. Tabloda açıkça görüldüğü gibi, *EB*’den *Y*’ye doğru anlamlı bir nedensellik vardır, ancak

tersi geçerli değildir. Yani, ekonomik büyüme yolsuzluğun Granger nedenidir. Diğer taraftan, kamu harcamaları ile yolsuzluk arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Tablo 4. Granger nedensellik testi sonuçları

H₀:	Gözlem	F-istatistiği	p-değeri
Yolsuzluk büyümenin nedeni değildir	24	1,4722	0,2544
Büyüme yolsuzluğun nedeni değildir		7,5411	0,0038
Kamu harcamaları yolsuzluğun nedeni değildir	24	0,2144	0,8089
Yolsuzluk kamu harcamalarının nedeni değildir		1,7092	0,2076

Böylece ekonomik büyümenin yolsuzluğun nedeni olduğu ortaya koyulduktan sonra ilişkinin işaretinin belirlenmesi yararlı olabilir. Bu amaçla *EB* ile *Y* arasında kurulan basit bir regresyon denklemi tahmin edilmiş, sonuçlar aşağıda Tablo 5’de sunulmuştur. Tabloda görüldüğü gibi, ekonomik büyüme yolsuzluk faaliyetleri üzerinde olumlu (artırıcı) ve istatistiksel olarak oldukça anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu sonuç bir ölçüde şaşırtıcı bulunabilir, ancak eğer ekonomik büyümeye rağmen gelir dağılımı bozulursa bu durum yolsuzluğu çekici hale getirebilir. Çünkü refah artışından yararlanamayan bireyler yolsuzluğu zengin olmanın kısa yolu olarak görebilirler.

Tablo 5. Regresyon denklemi tahminleri (bağımlı değişken: *Y*)

Değişken	Katsayı	Std, Hata	t-istatistiği	p-değeri
<i>Sabit</i>	- 8,421	1,763	- 4,775	0,0001
<i>EB</i>	1,218	0,155	7,860	0,0000
R ²	0,720	F	61,777	0,0000
D-W	0,508			

7. SONUÇ

Bu çalışmada, eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik analizi gibi zaman serileri analizi araçları kullanılarak Türkiye’de yolsuzluk, ekonomik

büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Analiz sonuçları, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir uzun dönemli ilişki bulunduğuna işaret etmektedir. Granger nedensellik testi sonucunda, Türkiye’de ekonomik büyümeden yolsuzluğa doğru bir nedensellik ilişkisi bulunduğu yönünde bulgu elde edilmiştir. Regresyon tahmini sonuçları ise ekonomik büyümenin kişi başına yolsuzluk miktarını artırdığını göstermektedir. Bu durum, ekonomik büyüme ile birlikte artan gelir eşitsizliğinin ve refahın toplumun tüm tabakalarına yayılamamasının bir sonucu olabilir. Kullanılan örneklem verileri Türkiye örneğinde herhangi bir yolsuzluk – kamu harcamaları ilişkisini doğrulamamaktadır. Bu sonuç, kamu harcamaları ile yolsuzluk arasında ilişki bulunduğunu öne süren Bağdigen ve Dökmen (2006)’in bulgularıyla uyusmamaktadır. Ekonometrik analizler incelenen konuda temsilî olarak kullanılan değişken setine karşı duyarlıdır. Bu nedenle farklı veri seti incelenen ilişki ile ilgili az çok farklı sonuçlar elde edilmesine yol açabilir.

Diğer taraftan, yolsuzluğun doğrudan ölçülememesi, ancak tahmin edilebilmesi elde edilecek sonuçları az çok değişken kılmaktadır. Analizin başarısı büyük ölçüde yolsuzluğu tahmin konusunda kullanılan yöntem ve araçların ne kadar gerçekçi olduğuna bağlıdır. Diğer ülke örneklerinde olduğu gibi, değişik yöntemler kullanılarak Türkiye için yapılan yolsuzluk tahminleri birbirinden çok farklı değerler vermiştir. Burada elde edilen sonuçların bu değişkenliği de içinde barındırdığı akılda tutulmalıdır.

Diğer gelişmekte olan pek çok ülke gibi, Türkiye için de yolsuzluk en büyük sorunlardan biridir. Bu nedenle, konuyla ilgili önlemlerin en kısa zamanda alınması gerekmektedir. Drury ve diğ. (2006)’nin belirttiği gibi, ekonomik büyümeye paralel olarak demokratikleşme ve gelir dağılımında adaletin sağlanması yolsuzluğun ve olumsuz etkilerinin azaltılmasında önemli rol oynayacaktır. Bu nedenle, demokrasinin geliştirilmesi sadece insan hakları açısından değil, refahın paylaşımı açısından da önem arz etmektedir. Ayrıca, gelir düzeyinin artırılması, saydamlığın sağlanması, hukuk sisteminin etkin kılınması ve bürokrasinin azaltılması da yolsuzlukla mücadelede etkili olabilecek araçlardır. Tanzi (1998)’nin de vurguladığı gibi, çoğu kez yolsuzlukla mücadele devlet sisteminde reformdan bağımsız olarak yürütülmektedir. Dolayısıyla, yolsuzluğun azaltılabilmesi ancak hükümetlerin bazı işlevlerini köklü bir biçimde azaltmaya niyetli olması ile mümkündür.

KAYNAKLAR

- Acemoglu, D. ve T. Verdier (1998), "Property Rights, Corruption and the Allocation of Talent: A General Equilibrium Approach", *Economic Journal*, Vol. 108, No. 450, 1381-1403.
- Akai, N., Y. Horiuchi, ve M. Sakata (2005), "Short-run and Long-run Effects of Corruption on Economic Growth: Evidence from State-level Cross-section Data for the United States", CIRJE Discussion Paper Series.
- Akai, N., Y. Horiuchi, ve M. Sakata (2006), "Corruption and economic Growth: A Methodological Note", paper presented at the Bi-Annual Meeting of the Japanese Economic Association, Kyoto Sangyo University.
- Anoruo, E. ve H. Braha (2005), "Corruption and Economic Growth: The African Experience", *Journal of Sustainable Economic Development in Africa*, Vol. 7, No. 1, 43-55.
- Baldemir, E., Ö. İşçi, ve H. Görgülü (2005), "MIMIC Model ve Yolsuzluk Üzerine Türkiye Uygulaması", 5. *Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Barro, R. (1991), "Economic Growth in a Cross Section of Countries", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 106, No. 2, 1320-1346.
- Bayar, G. (2007), "Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri: Ekonometrik Bir İnceleme", *TürkiyeEkonomi Kurumu, Tartışma Metni No. 2007/3*, Ankara.
- Cashin, P. (1995), "Government Spending, Taxes, and Economic Growth", *IMP Staff Papers*, Vol. 42, No. 2, 237-269.
- Devejaran, S., V. Swaroop ve H. Zo (1996), "The Composition of Public Expenditure and Economic Growth", *Journal of Monetary Economic*, Vol. 37, 313-344.
- Dowrick, S. (1996), "Estimating the Impact of Government Consumption on Growth: Growth Accounting and Endogenous Growth Models", *Empirical Economics*, Vol. 21, 163-186.

- Drury, A.C., J. Kriekhaus, ve M. Lusztig (2006), "Corruption, Democracy and Economic Growth", *International Political Science Review*, Vol. 27, No. 2, 121-136.
- Engen, E.M. ve J. Skinner (1992), "Fiscal Policy and Economic Growth", Research Working Paper No. 4223, NBER.
- Everhart, S.S., J. Martinez-Vazquez, ve R.M. McNab (2007), "Corruption, Governance, Investment and Growth in Emerging Markets", *Applied Economics*, 1-16.
- Granger, C.W.J. ve P. Newbold (1974), "Spurious Regression in Econometrics", *Journal of Econometrics*, Vol. 2, 199-211.
- Grossman, P.J. (1988), "Government and Economic Growth: a Non-linear Relationship", *Public Choice*, Vol. 56, 193-200.
- Huntington, S.P. (1968), *Political Order and Changing Societies*, New Haven, Yale University Press.
- Kelly, T. (1997), "Public Expenditures and Growth", *Journal of Development Studies*, Vol. 34, No. 1, 60-84.
- Khan, M.H. (2006), "Determinants of Corruption in Developing Countries: The Limits of Conventional Economic Analysis", in *International Handbook on the Economics of Corruption*, ed. by S. Rose-Ackerman, Edward Elgar Publishing, New York.
- Kneller, R., M. Bleaney, ve N. Gemmell (1999), "Growth, Public Policy, and Government Budget Constraint: Evidence from OECD Countries", *Journal of Public Economics*, Vol. 74, No. 2, 151-170.
- Kormendi, R. ve P. Meguire (1985), "Macroeconomic Determinants of Growth: Cross-country Evidence", *Journal of Monetary Economics*, Vol. 16, No. 2, 141-163.
- Lambsdorff, J.G. (2006), *The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence and Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Landau, D. (1983), "Government Expenditure and Economic Growth: A Cross-Country Study", *Southern Economic Journal*, Vol. 49, No. 4, 783-792.

- La Porta, R., F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer ve R. Vishny (1999), "The quality of Government", *Journal of Law, Economics and Organization*, Vol. 15, No.1, 222-279.
- LaPalombara, J. (1994), "Structural and Institutional Aspects of Corruption", *Social Research*, Vol.61, No.2, 325-350.
- Leff, N.H. (1964), "Economic Development through Bureaucratic Corruption", *American Behavioral Scientist*, Vol. 8, No. 3, 8-14.
- Leys, C. (1965), "What is the Problem About Corruption?", *Journal of Modern African Studies*, Vol. 3, No. 2, 215-230.
- Mauro, P. (1995), "Corruption and Growth", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 109, 681-712.
- Mauro, P. (1998), "Corruption and the Composition of Government Expenditure", *Journal of Public Economics*, Vol. 69, 263-279.
- Mo, P.H. (2001), "Corruption and Economic Growth", *Journal of Comparative Economics*, Vol. 29, No. 1, 66-79.
- Monte, A. Del ve E. Papagni (2001), "Public Expenditure, Corruption and Economic Growth: The Case of Italy", *European Journal of Political Economy*, Vol. 17, No. 1, 1-16.
- Murphy, K.M. et al. (1993), "Why is Rent-Seeking So Costly to Growth?", *American Economic Review*, Vol. 83, No. 2, 409-414.
- Nye, J. S. (1967) "Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis", *American Political Science Review*, Vol. 61, No. 2, 417-427.
- Pellegrini, L. ve R. Gerlagh (2007), "Causes of Corruption: A Survey of Cross-country Analyses and Extended Results", *Economics of Governance*, Vol. 9, No. 3, 245-263.
- Ram, R. (1986), "Government size and Economic Growth: A New Framework and Some Empirical Evidence", *American Economic Review*, Vol. 76, No. 1, 191-203.
- Salisu, M. (2000), "Corruption in Nigeria", Lancaster University, Management School, Working Paper, 2000/006, Lancaster, UK.

- Sarkar, H. ve M.A. Hassan (2001), "Impact of Corruption on the Efficiency of Investment: Evidence from a Cross-country Analysis", *Asia-Pacific Development Journal*, Vol. 8, No. 2, 111-116.
- Tanzi, V. (1998), "Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures", IMF Working Paper No. WP/98/63.
- Toatu, T. (2004), "Corruption, Public Investment and Economic Growth: evidence from Pacific Island Countries", PIAS-DG Governance Program Working Paper, University of South Pacific.
- Tosun, M.U. (2003), "Yolsuzluğun Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", *Akdeniz Üniversitesi, İİBF Dergisi*, Cilt. 5, 125-146.
- United Nations (1990), *Corruption in Government*, New York, United Nations.